

Nejčastěji ve společenstvech svazů *Galio-Alliarion*, *Arction lappae* a *Sambuco-Salicion capreae*.

Rozšíření v ČSR: Rozšíření v celém území, v teplejších krajích hojně, ve středních polohách roztroušeně, v planárním až submontánním stupni (max.: Branná, 760 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 180.

T: všechny fyt. o. — M: [chybějí údaje z fyt. o. 46. Lab. písk., 47. Šluk. pah., 48. Luž. kotl., 50. Luž. hory, 54. Ješ. hřb.]. — O: 95. Orl. hory.

Celkové rozšíření: Původní od jv. Evropy po stf. Asii. Odedávna zplanělý a zdomácnělý téměř po celé Evropě, na západ po Francii, na sever po Dánsko a j. Skandinávii. — Mapy: JEFFREY 1969: 458.

Význam: Dříve se vzácně pěstoval jako okrasná a léčivá rostlina. Jedovatý. Kořeny obsahují glykosidy bryonin a bryogenin, pryskyřice, škrob a silice. Sušené jsou drogou.

2. *Bryonia dioica* JACQ. — posed dvoudomý

Tab. 102/2

Bryonia dioica JACQUIN Fl. Austr. 2: 59, 1773. — Syn.: *B. alba* β *dioica* LATOURETTE Chlor. Lugd. 29, 1785. — *B. cretica* L. subsp. *dioica* (JACQ.) TULIN Feddes Repert. 79: 61, 1968.

Exsikáty: Pl. Českoslov. Exs., no 312. — Extra fines: Fl. Siles. Exs., no 767.

Rostliny drsně chlupaté, na rubu listů až olysálé. Lodyhy 2-4 m dl., nevětvené. Listy vejčité, široce vejčité až okrouhlé, 5(-7)laločné až -sečné, úkrojky tupé nebo špičaté, na bázi vykrojené, nepravidelně oddáleně zubaté až vykrajované nebo celokrajné, střední většinou v horní 1/3 nejširší, jasně zelené. Samčí květy v dlouze stopkatých vrcholících nebo až jednotlivé, (11-)15-18(-20) mm v průměru, žlutobílé se zelenými žilkami; kalich kratší než nálevkovitá až kolovitá koruna. Samičí květy v krátce stopkatých nahloučených hroznech, 7-11 mm vel., žlutobílé; kalich asi o 1/2 kratší;

4. *Citrullus* SCHRADER — lubenice

Citrullus SCHRADER in ECKLON et ZEYHER Enum. Pl. Afr. Austr. 2: 279, 1836, nom. cons. — Syn.: *Momordica* L. Sp. Pl. 1009, 1753 p. p. — *Cucurbita* L. Sp. Pl. 1010, 1753 p. p. — *Colocynthis* MILL. Gard. Dict. Abr. ed. 4, 1754, nom. rejic. Lit.: FURSA T. B. (1977): Klassifikacija stolovogo arbuza. Tr. Prikl. Bot. Genet. Selekc. 61: 3-10.

Jednoleté jednodomé byliny. Lodyhy poléhavé nebo popínavé. Úponky větvené. Listy 1-2 × peřenodílné až peřenosečné. Květy po 1-2 v úžlabí listů, široce zvonkovité s obvejčitými listeny, 5četné, se srostlým kalichem a korunou. Samčí květy s 5 tyčinkami, 4 po dvou srostlé a jedna volná a s pistiloidy, tvořícími terčovité val. Samičí květy se 3 krátkými staminodii; semeník ze 3-6 plodolistů; čnělka sloupkovitá; blizny 3, masité. Plody bobule, vnější oplodí tuhé, vnitřní dužnaté, šťavnaté. Semen mnoho. — Asi 5 druhů v savanách a pouštích tropické a j. Afriky, 1 druh v s. Africe a v Indii. — Entomogam.

koruna nálevkovitá až kolovitá; staminodia hustě chlupatá. Plody kulovité, 5-8 mm v průměru, červené, s 2-4 semeny. Semena vejcovitá, slabě zploštělá, 3,5-5,0 mm dl., 3,0-3,5 mm šir., tlustá, bez lemu nebo s úzkým lemem, světle hnědá, jednobarevná nebo s tmavě hnědými až černými hustými skvrnami. VI-IX. Hkf, Gf. Tox.

2n = 20 (ČSR: 10b. Praž. kotl.)

Variabilita: Velmi proměnlivý ve tvaru a velikosti listů a ve tvaru jejich úkrojků, méně ve velikosti rostlin. Úkrojky jsou obvejčité až obkopynaté, různé dlouhé, střední často o mnoho delší než postranní. Dále je proměnlivá délka stopek květenství. Rostliny s velmi krátkými až chybějícími stopkami byly popsány jako var. *subsessilis* BOISS. (vyskytují se např. v okolí Lednice, Prahy a jinde).

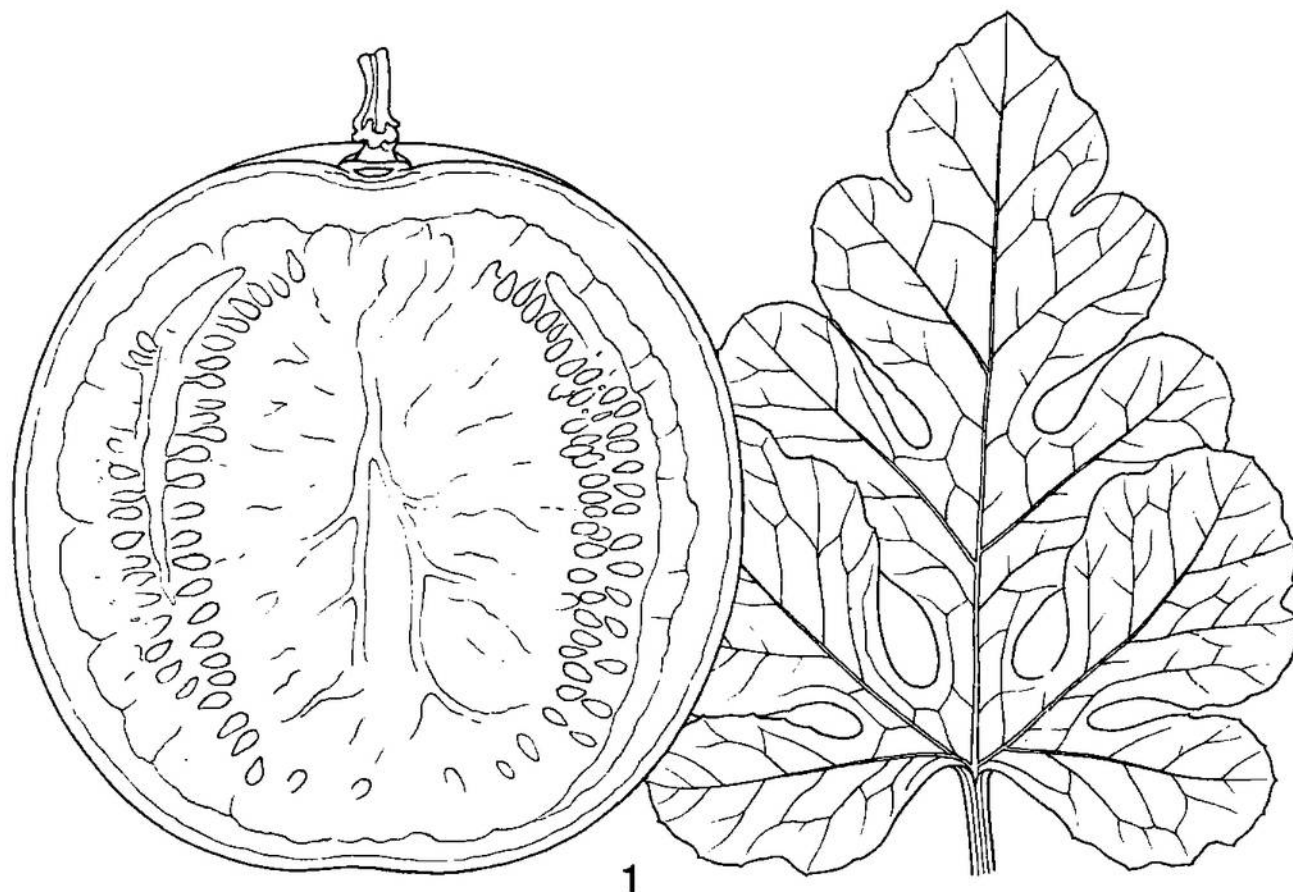
Ekologie a cenologie: Křoviny, ohrady, ploty, okraje zahrad. Na půdách bohatých živinami. Nejčastěji ve společenstvech svazů *Galio-Alliarion* a *Arction lappae*.

Rozšíření v ČSR: Jen zplanělý. V teplejších územích roztroušeně, převážně v termofytiku, méně v mezofytiku, od planárního po submontánní stupeň (max.: Humpolec, 520 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 180.

T: 3. Podkruš. pán. (Teplíce), 4. Loun.-lab. střed. (Bílina), 7. Středočes. tab. (Peruc; Kladno; Velvary), 9. Dol. Povlt. (Praha, více lokalit), 10. Praž. ploš. (Praha, více lokalit), 16. Znoj.-brn. pah. (Brno), 18. Jihomor. úv. — M: 37. Šum.-novohr. podh. (Sušicko: Čepice; Dobruška; Prachaticko: Lhotka), 41. Stř. Povlt. (Praha-Modřany; Jarov u Zbraslavi), 63. Českomor. mezih. (mezi Lhotkou a Dlouhou Třebovou; Polička?), 67. Českomor. vrch. (mezi Humpolcem a Brunkou), 68. Mor. podh. Vysoč. (Slavice u Třebíče).

Celkové rozšíření: Původní v j. a z. Evropě, s. Africe (Maroko, Alžír) a z. Asii. Druhotně ve stf. a s. Evropě na sever po Anglii a Dánsko, na východ po z. Polsko, ČSSR a Maďarsko. — Mapy: JEFFREY 1969: 458.

Význam: Velmi vzácně se pěstuje ke krytí besídek a plotů jako okrasná rostlina. Jedovatý. V lidovém léčitelství se používaly kořeny; sloužily i jako náhražka mandragory.

Tab. 103: 1 *Citrullus lanatus*, list a podélný průřez mladým plodem.

1. *Citrullus lanatus* (THUNBERG) MATSUMURA et NAKAI — lubenice obecná (vodní meloun)

Tab. 103/1

Citrullus lanatus (THUNBERG) MATSUMURA et NAKAI Catal. Sem. Spor. Horti Bot. Univ. Imp. Tokyo 30, no. 854, 1916. — Syn.: *Momordica lanata* THUNBERG Prodr. Fl. Cap. 13, 1794. — *Cucurbita citrullus* L. Sp. Pl. 1010, 1753. — *Citrullus vulgaris* SCHRADER in ECKLON et ZEYHER Enum. Pl. Afr. Austr. 2: 279, 1836. — *Colocynthis citrullus* (L.) O. KUNTZE Rev. Gen. Pl. 1: 256, 1891.

Rostliny hustě krátce chlupaté. Lodyhy 80-200 cm dl. Listy v obrysu široce vejčité až trojúhelníkovité, 1-2 × peřenodílné až -sečné, (5-)10-35 cm dl. Květy 25-30 mm v průměru, světle žluté. Kalichy chlupaté; koruny vně vlnaté. Plody kulovité až elipsoidní, 20-45 cm dl.,

tmavě zelené, světle zelené nebo žíhané, hladké, lysé; vnitřní oplodí většinou červené, někdy žluté nebo oranžové. Semena vejcovitá, silně zploštělá, 5-7 mm dl., 4-5 mm šir., černá, hnědá nebo světle hnědá, tmavě mramorovaná. VII-VIII. Tf.

$2n = 22$ (extra fines)

Pěstuje se vzácně na polích a v zahradách, na výhřevných, živinami bohatých půdách, pouze v nejteplejších oblastech. Používají se šťavnaté plody - vodní melouny jako ovoce. Semena jsou olejnatá. Původní v tropické a j. Africe. Pěstuje se odedávna v nejteplejších částech mírného pásma, v subtropích a tropech po celém světě, v ČR pouze v nejteplejších oblastech a jen místy přechodně zplaňuje.

5. *Cucumis* L. — okurka, meloun

Cucumis LINNAEUS Sp. Pl. 1011, 1753. — Syn.: *Melo* MILL. Gard. Dict. Abr. ed. 4, 1754 incl.

Lit.: PANGALO K. I. (1930): Kritičeskij obzor osnovnoj literatury po sistematike, geografii i proischoždeniju kulturnych i časťju dikich dyň. Tr. Prikl. Bot. Genet. Selekc. 23: 397-442. — GABAJEW S. (1933): Systematische Untersuchungen an Gurkenarten und Varietäten. Angew. Bot. 15: 290-307. — PANGALO K. I. (1950): Dyni kak samostojatelnyj rod Melo Adans. Bot. Ž. 35: 571-580. — GREBENŠČIKOV I. (1953): Die Entwicklung der Melonensystematik. Kulturpflanze 1: 121-138. — MALININA M. I. (1977): Proischoždenie i istorija kultury dyni (*Cucumis melo* L.). Tr. Prikl. Bot. Genet. Selekc. 61: 11-18.

Jednoleté jednodomé byliny. Lodyhy poléhavé nebo popínavé, hranaté. Úponky jednoduché.